

Дячук О.А.
методист кафедри політичних наук
Рівненського державного гуманітарного університету

ГЕНДЕРНА СТРАТЕГІЯ У ДОСЛІДЖЕННІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Благополуччя – складний соціально-психологічний феномен, який в сучасній соціології досліджується в індивідуальному та соціальному вимірах. Потреба в зростанні рівня благополуччя є метою, ідеалом розвитку всього суспільства і водночас устремлінням більшості сучасних людей. Тому вивчення індивідуального благополуччя є важливим для визначення якості соціальної системи і пошуку можливих шляхів покращення благополуччя людей.

Індивідуальне благополуччя – це позитивна оцінка життя і хороше самопочуття; стан рівноваги або балансу, який може залежати від життєвих подій або проблем [1; 2, с. 222].

Благополуччя на індивідуальному рівні функціонує як соціально обумовлений конструкт, уявлення особи про достаток і комфорт, а також суб'єктивне відчуття щастя і задоволеності життям. Соціальне благополуччя також є системою уявлень, включно стереотипів, які конструюються, підтримуються, відновлюються суспільством, його елітами та експертними групами, соціальними інститутами, домінуючою культурою, а також переконаннями, які панують в межах певної соціальної групи.

Отже, благополуччя людей залежить від різних факторів, серед яких важливе значення має їх гендерний статус, гендерна ідентичність та гендерна культура. Тому гендерну стратегію дослідження проблем індивідуального благополуччя можна вважати актуальною та необхідною.

Необхідність застосування гендерної стратегії обґрунтовується і тим, що більшість знань у сучасному світі здобуті саме чоловіками. Для комплексного розуміння проблеми (не)благополуччя необхідним є врахування і жіночого досвіду, знань. Крім того, оскільки близько 99% ресурсів економічної, політичної та воєнної влади у світі перебуває в руках чоловіків [3, с. 14], зрозуміло, що саме вони задають соціальні стандарти, формують уявлення про благополуччя, окреслюють проблеми і визначають шляхи подолання неблагополуччя для представників обох статей. Як

зазначає Т. М. Мельник, «не можуть претендувати на істину лише чоловічі знання й політика, а також знання про і для чоловіків» [3, с. 23]. Тому соціологія актуалізує важливість вивчення жіночого ставлення до проблем економічного, соціального, політичного та культурного розвитку суспільства. У цьому полягає зміст і сутність гендерної методології соціальних досліджень.

Використання гендерної стратегії та гендерно чутливих показників у дослідженні благополуччя дасть змогу вирішити такі завдання:

- визначити наявність/відсутність нерівності чоловіків і жінок у доступі до економічних, політичних та культурних ресурсів;
- дослідити можливі гендерні розриви у показниках індивідуального благополуччя жителів України;
- виявити фактори/детермінанти благополуччя чоловіків і жінок;
- дослідити спільне та відмінне у розумінні благополуччя між жінками і чоловіками;
- вивчити шляхи та можливості покращення рівня благополуччя жінок і чоловіків та ін.

Для підтвердження наших думок наведемо деякі гендерні відмінності у показниках індивідуального благополуччя на прикладі Європейського Союзу та України. Так, в дослідницькому звіті Єврокомісії за 2015 р. «Гендерні розриви в індивідуальному благополуччі» К. Сенік наводить дані про те, що в країнах ЄС, які традиційно вважаються одними з найблагополучніших у світі, наявні гендерні відмінності в рівні оплати праці та кар'єрних перспективах – чоловіки отримують більше практично в кожній професії. При цьому спостерігається дещо парадоксальна ситуація: задоволення роботою як суб'єктивне відчуття у жінок вище, ніж у чоловіків [4, с. 21]. Також жінки традиційно тратять більше часу на домашню роботу, вони повністю або переважно відповідальні за виконання обов'язків по господарству, частіше страждають від стресу внаслідок нестачі часу, ніж чоловіки [4, с. 29]. Що стосується суб'єктивного відчуття щастя і задоволеності життям, то жінки Євросоюзу почуваються більш щасливими і задоволеними життям, ніж чоловіки [4, с. 15].

За даними загальнонаціонального дослідження, проведеного в Україні у 2016 р., у державі з дискримінацією за ознакою статі стикається кожен десятий, причому з жінками це відбувається частіше, ніж із чоловіками. Також Україна посіла 140 місце у рейтингу держав за кількістю жінок у великій політиці з показником 12,1%, що відноситься до категорії

найнижчих у світі, не виконавши при цьому завдання програми «Цілі розвитку тисячоліття ООН» до 2015 р. щодо підвищення рівня представництва жінок в українському парламенті до 30% [5].

Інститутом соціології НАН України розроблено Індекс соціального самопочуття населення, в основу якого закладені показники індивідуального благополуччя. Це дозволяє розглядати даний індекс як методологічний інструментарій для комплексного дослідження благополуччя. Динаміка інтегрального показника соціального самопочуття населення України у гендерному розрізі (1995–2010 рр.) представлена на рис. 1 [6].

Так, за увесь період незалежності України показник соціального самопочуття у чоловіків є вищим, ніж у жінок, що дозволяє зробити висновок про нижчий рівень індивідуального благополуччя жінок у країні у порівнянні з чоловіками. При цьому за увесь час спостерігається незначна динаміка підвищення благополуччя представників обох статей, а показник соціального самопочуття в цілому залишається на низькому рівні (<40, за винятком 2008 р., коли соціальне самопочуття чоловіків досягнуло позначки 41,1, перетнувши межу у напрямку середнього рівня). Варто зазначити, що для отримання реальної картини того, у яких сферах жінки демонструють найнижчі показники благополуччя, необхідно провести детальний аналіз результатів соціологічного моніторингу Інституту соціології НАНУ з використанням гендерного фільтру/критерію.

Рис. 1

У 2012–2014 рр. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у рамках національних опитувань дослідив індекси суспільного благополуччя та індивідуального благополуччя (ІСБ та ІБ). Дослідження показало, що значення ІБ найбільше залежить від статі та віку респондентів. Так, жінки до 50 років відчувають себе набагато щасливішими, ніж чоловіки, але у віці за 50 років ситуація змінюється на протилежну. Натомість чоловіки усіх вікових груп відчувають себе набагато здоровішими за жінок. Найбільше різницю в загальному індексі ІБ спричинює те, що жінки зазвичай вважають свою родину менш забезпеченою і більш песимістично оцінюють перспективи життя родини [7].

Отже, індивідуальне благополуччя – це складне соціально-психологічне явище. Комплексне вивчення і розробка ефективних шляхів підвищення рівня благополуччя потребує використання різноманітних критеріїв аналізу, зокрема гендерно чутливого підходу, який є актуальною й перспективною стратегією сучасних соціологічних досліджень на національному та глобальному рівнях.

Література

1. Veenhoven R. Sociological theories of subjective well-being [Електронний ресурс] // Erasmus University Rotterdam. – Режим доступу: <https://personal.eur.nl/veenhoven/Pub2000s/2008c-full.pdf>
2. Dodge R., Daly A. P., Huyton J., Sanders L. D. The challenge of defining wellbeing [Електронний ресурс] // International Journal of Wellbeing. – 2012. – 2 (3). – Р. 222–235. – Режим доступу: <http://www.internationaljournalofwellbeing.org/index.php/ijow/article/view/89>
3. Мельник Т. М. Гендер як наука та навчальна дисципліна // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник / відп. ред. Скорик М. М. – Київ: К.І.С., 2004. – 536 с.
4. Gender Gaps in Subjective Wellbeing. Research Report Prepared by Claudia Senik. – Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2015. – 134 р.
5. Кобиляцька В. Соціологи розповіли про ставлення українців до гендерної рівності [Електронний ресурс] // Повага. Кампанія проти сексизму. – Режим доступу: <http://povaha.org.ua/sotsiologhy-rozpovily-pro-stavlennya-ukrajintsiv-do-hendernoji-rivnosti/>

6. Гольцас Л. Презентація «Динаміка соціального самопочуття населення України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prezi.com/0v8j1jrxsfak/presentation/>

7. Самопочуття мешканців України у травні 2016 року: економічні негаразди і щастя попри все [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=rus&cat=reports&id=636&page=1>

Корж К.М.

асистент кафедри теорії та історії соціології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПОЗИТИВНІ СОЦІАЛЬНІ САНКЦІЇ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Функціонування всякої соціальної системи необхідно передбачає наявність системи механізмів регулювання поведінки індивідів з боку суспільства. Соціальний контроль є одним із елементів такої системи, специфікою якого виявляється в «упорядкованості, формалізованості, категоричності вимог, які пред'являються індивіду, їх нормативності та забезпеченості санкціями» [1, с. 302]. Під соціальними санкціями розуміють «оперативні засоби соціального контролю, соціальні наслідки дії в рамках вимог соціальних ролей» [1, с. 658], а також «реакцію соціальної групи або більш широкої спільноти (суспільства, трудового колективу, громадської організації, дружньої компанії тощо) на вчинки та поведінку індивіда, яка відхиляється (як в позитивному, так і негативному значенні) від соціальних очікувань, цінностей та норм» [2, с. 567]. Соціальні санкції формують систему (формалізовану або неформальну) негативних (покарань) або позитивних (нагород) реакцій на дії індивідів, що відхиляються певним чином (позитивно або негативно) від загальноприйнятих в даній ситуації чи визначених нормативно зразків поведінки.

Соціальний контроль включає в себе різні механізми, особливе місце серед яких займає багаторівнева система покарань та винагород за вчинки чи поведінки. Вважається, що «соціальна рівновага вимагає певного розподілу нагород та покарань, що запобігає превалювання як негативних